

Sisukas ja hiljainen

Raija Taramaa Oulun yliopistosta on tutkinut suomalaisuutta amerikkansuomalaisessa kirjallisuudessa. Hän on selvittänyt viiden englanniksi kirjoittavan, juuriltaan suomalaisen kirjailijan tuotannon perusteella millaisena suomalaiset koetaan uudessa kotimaassaan. Mitä on sisu ja onko sitä? Onko amerikkansuomalainen ujo tai juoppo?

■ Teksti ja kuvat: Raija Taramaa

Tutkimukseni lähtökohtana ovat sellaiset suomalaisuuden piirteet, jotka etnisyyttä kartoittavien tutkimusten sekä haastattelujen perusteella on katsottava amerikkansuomalaisten siirtolaisten suomalaista luonteenlaatua kuvastaviksi piirteiksi ja jotka myös myöhemmissä toisen, kolmannen ja neljännen sukupolven etnisyyttä kartoittavissa tutkimuksissa ovat tulleet esille selvästi tunnistettavina suomalaisuutta ilmentävinä piirteinä. Imagologinen tutkimus mahdollistaa kirjallisuudessa ilmenevien mielikuvien (image) analysoinnin ottaen huomioon sekä kirjailijan (self-image) että kuvattavien kohteiden (auto-image, hetero-image) muodostamat positiiviset ja negatiiviset mielikuvat (stereotyyppit). Imagologian keinoin kirjailija etsii itseänsä tutkien muiden käyttäytymistä ja ajattelua löytäen lopulta myös tietoa omasta itsestään. Oman tutkimukseni puitteissa tarkoitukseni on löytää niitä tiedostettuja sekä tiedostamattomia piirteitä tutkimukseeni valituista teksteistä, joiden taakse kätkeytyy kirjailijan käsityksiä suomalaisuudesta. Nämä käsitykset analysoituina voivat paljastaa kirjailijan omakohtaisen suhteen suomalaisuuden eri piirteisiin samoin kuin kokonaisen suomalaisen yhteisön asenteet etniseen perintöön. Näissä tapauksissa kyseiset yhteisöt muodostuivat perhepiiristä, isovanhemmista, muista sukulaisista, tuttavista sekä niistä järjestöistä sekä organisaatiosta, joihin oltiin sidoksissa.

Sisu in English?

Mitä ovat ne suomalaisuuden piirteet, jotka värjättävät romaaneja sekä novelleja? Luon-

nollisimmalta tässä yhteydessä tuntuu aloittaa 'sisusta'. Mitä se on amerikkansuomalaisen näkökulmasta ja miten sen olemassaolo on kuvattu tutkimukseni teksteissä? 'Sisu'-sanalle ei ole pätevää käännösvastinetta ja tämä seikka osoittautuikin ilmeisen selväksi, sillä vaihtoehtoja näyttää löytyvän. Kun kysyttiin amerikkansuomalaisten haastateltavien mielipiteitä sisusta, määritelmien kirjo oli lähes loputon: 'guts', 'grit', 'determination', 'perseverance', 'tenacity', 'courage', 'stubbornness', 'the capacity to endure any hardship', 'it is stubbornness beyond reason'. Kaikki rohkeuden sekä itsepäisyyden eri vivahteet tulivat luetteluuksi, joten suomalaisten sisukkuuteen täytyy siis uskoa. Sisun historialliseen taustaan ei tässä tutkimuksessa ole tarkoitettu paneutua, mutta eittämättä siirtolaisten kokemukset uudella mantereella, selviytyminen monista vaikeuksista raskaissa työoloissa vaati sisua, joka on jäänyt myös jälkipolvien muistiin. Tuskin yksinomaan suomalaiset siirtolaiset olivat sisukkaita aloittaessansa uutta elämää uudella mantereella, uusissa oloissa sekä monta kertaa täysin kielitaidottomina. Suomalainen sisu on mielestäni saanut stereotyyppisen muotonsa vuosien saatossa ja kyennyt säilymään ihmisten mielisissä useimmin positiivista rohkeutta ja luonteenlujutta, sekä työntoa kuvaavana ominaisuutena. Itsepäinen Saarjärven Paavoa muistuttava korvenraivaajatyypinen suomalaisuus saa ehkä esiin sisun huonommankin puolen, jossa sisulla ja itsepäisyydellä ei ollut mitään eroa eikä sen seurauksena olevalla toiminnalla mitään järkevää takarajaa. Tällaisesta itsepäisistä si-

suomalainen

sukkuudesta hyvänä esimerkkinä on kirjailija Mary Carakerin omaelämäkerrallinen tapaus hänen kirjastansa *Growing Up Soggy*. Maryn äiti oli tarkka lastensa vaatuksesta, mutta hän oli heltyynyt lupaamaan Maryn toistuvien pyyntöjen vuoksi, että toukokuun ensimmäisenä päivänä Mary voi vaihtaa lyhyet sukut jalkaansa, kuten hänen amerikkalaisilla koulukavereillansa oli jo pitkään ollut. Päivä tuli, mutta silloin satoi lunta ja jopa seuraavat päivätkin olivat hyvin kylmiä. Mary laittoi kuitenkin lyhyet sukut sinnikkäästi jalkaansa ja piti niitä seuraavinakin päivinä. Mary kuuli vanhempiensa puhuvan sisusta ja äiti totesi isälle: 'The kid's a Finn, all right'.

Tutkimuksissa haastatellut amerikkalaiset suomalaiset pohtivat eroja niin sanotun 'hy-

vän' ja 'pahan' sisun välillä. Monien mielestä liiallinen sisukkuus aiheutti turhia riskinottoja, jotka saattoivat vaarantaa asianomaisen terveydentilan, ihmissuhteet tai jopa lähestyä laillisuuden ja laittomuuden rajaa. Yhteenvetona voin todeta, että positiivinen sisu-käsite oli kuitenkin vallitseva. Kaikkein edullisimmassa valossa se voidaan lausua kirjailija Lauri Andersonin novellihenkilön sanoin: 'Sisu on päättäväisyyttä, kuten esimerkiksi asettaessamme tavoitteen itsellemme pyrimme älykkäällä tavalla myös toteuttamaan sen.'

Hiljainen ja ujo

Joukko merkillepantavia suomalaisuuden piirteitä, jotka tulivat kaikissa teoksissa ilmi,

ovat suomalaisten hiljaisuus, ujous sekä vauruneisuus. Näihin läheisesti liittyivät myös kuvaukset yksinäisyyteen ja luonnonrauhan vetäytyvistä suomalaisista, jotka ovat taipuvaisia jopa synkkämielisyyteen. Oman huomioni mukaan nämä ominaisuudet olivat jääneet kirjailijoiden muistiin negatiivisina stereotyyppioina, joita teksteissä pyrittiin jollakin tavalla lieventämään tai jopa muuttamaan positiivisemmiksi ainakin jälkipolville. Syy hiljaisen sekä ujon luonteenpiirteen negatiivisuuteen tuli nimenomaan ympäröivistä yhteisöistä, joissa suomalaisten ujoutta pidettiin haittana ja kommunikoinnin esteenä. Kirjailija Caraker perusteli oman isänsä hiljaisuutta kirjassansa *Growing Up Soggy*: 'Ehkä juuri siksi, että isä puhui niin harvoin, hänen sanansa olivat vii-

Finn Forum VII-konferenssin pääjärjestelijöitä olivat dekaani-professori Rudolph Vecoli Minnesotan yliopistosta (vasemmalla) sekä kunnia-konsuli K. Marianne Wargelin (seisomassa taustalla). Edessä istumassa Connecticutin yliopiston emiritusprofessori William Høglund, joka oli juuri saanut Valkoisen ruusun ritarikunnan kunniamerkin tunnustuksena amerikkalaisuomalaisen siirtolaishistorian keräämisestä ja luovuttamisesta Minnesotan yliopistolle.

saista ja hänen mielipiteensä olivat paljon painavampia kuin äidin.’ Samaan tapaan kirjailija Paula Robbins kuvailee amerikkalaisperheeseen palkattua sisäkköä: ’Fanny on, kuten niin monet suomalaiset, hyvin hiljainen ja puhuu vain silloin kun on tarpeellista.’ Monet yksittäiset tapaukset todistivat suomalaisten miesten hiljaisuudesta, mutta edellisen esimerkin tavoin myös kirjailija Joseph Damrell valaisee hiljaisuutta myös naisten luonteenpiirteinä. Hänen romaaninsa päähenkilö, Harry, kuvailee äitiänsä: ’Hän ei koskaan ollut kovin puhelias ja muistan vain hänen nykytelynsä.’ Lisäksi analysoidessansa omaa persoonaansa Harry toteaa epäonnistuttuansa seurustelukontaktin luomisessa ihailemaansa tyttöön: ’Kaikki, missä olin siihen mennessä onnistunut, oli vain muutama platoninen ’pohjoinen’ halaus, mikä oli kaukana sisäisistä tunteistani.’ Surullisinta kuitenkin Harryn elämän kannalta oli hänen isänsä itsemurha. Isä koki epäonnistuneensa siirtolaisen elämässä, syyllistäen itsensä, mikä ilmeni hänen pohdiskelussansa: ’Minun olisi pitänyt tehdä työtä vielä kovemmin ja lukea raamattua vielä ahkerammin.’ Isänsä kuoleman jälkeen Harry sai hoidettavaksensa perheen joulukuusitilan. Eräänä hiljaisena, yksinäisenä hetkenä hän mietiskelee: ’Olemmekohan me kuten nuo joulukuuset – syntyneet kertakäyttöisiksi, koristeltavaksi, juhlistavaksi, mutta sitten pois heitettäväksi? Entä minä? En koskaan näytä tunteitani aina piilottaen ne uskaltamatta päästää niitä esille.’

Ujous sekä hiljaisuus ovat ominaisuuksia, joita ei suoralta kädeltä voida lukea negatiivisiksi ominaisuuksiksi, mutta valittavasti ujouden sekä hiljaisuuden kääntopuolelta löytyvät monta kertaa alkoholi ja väkivalta. Omassa kuvauksessansa kirjailija Lynn Laitalan novellikokoelmassa amerikkalainen metsuri toteaa naurahtuen: ’Suomalaiset! Heikko mieli, mutta vahva selkä.’ Joidenkin suomalaisten metsureiden sekä kaivosmiesten huono maine juoppoina, reuhaavina jätkinä leimasi silloin joillakin paikkakunnilla suomalaisten siirtolaisten maineen. Negatiivinen stereotyyppinen leimaaminen oli valmis vuosiksi eteenpäin. Usein pahimmat juopottelijat olivat poikamiehiä, jotka pitkän työjakson jälkeen kaukana tukkikämpillä tulivat kaupunkeihin ”rentoutumaan”. Vähitellen suomalaiset siirtolaiset kuitenkin sulautuivat sekä valtaväestöön että muihin siirtolaisryhmiin, jolloin luonnostaan muodostui myös vertailukohtia. Niinpä Laitalan henkilöahmo Clara Keskinen vuodattaa: ’En mene koskaan naimisiin suomalaisen miehen kanssa. Suomalaiset eivät ole koskaan iloisia alkoholin käyttäjiä kuten slovenialaiset tai italialaiset. Suomalaiset istuvat ja juovat hiljaa kunnes humaltuvat, sitten he joko itkevät tai aloittavat tappelun.’ Kolmannen ja neljännen polven amerikansuomalaisten keskuudessa tehdyt tutkimukset sekä haastattelut paljastavat, että aktiivinen unohtaminen kohdistuu nimenomaan alkoholin käyttöön. Monet heistä olivat tulleet leimatuiksi, ja epäilyt alkoholin ylenmääräisestä käytöstä ahdistivat niitäkin tutkimukseen osallistujia, jotka eivät kokeneet sen tuovan heille mitään ongelmaa. Valitettavasti sukupolvien takainen negatiivinen stereotyyppi vaivasi edelleen ja se haluttiin unohtaa.

Tutkimukseni pääteemaan vedoten voin todeta, että ne kulttuurilliset käytösmallit (skeemat) tai mielikuvat (image), jotka on opittu lapsuudessa ja jotka ovat vahvistaneet henkilöiden positiivista identiteettiä, ovat säilyneet parhaiten myöskin tutkimukseni kirjailijoiden mielissä. Niistä on muodostunut vahvuuksia heidän omaan identiteettiin-

sä. Negatiivisia mielikuvia tuodaan kyllä esille, mutta niiden ilmenemismuotoja sekä häpeällisiä vaikutuksia pyritään ymmärtämään ja myös pehmentämään usein vaikkapa huumorin keinoin.

Esitän tässä otteen analyysistäni konferenssipaperini ’Stubborn and Silent Finns With ’Sisu’ in Finnish American Texts’ pohjalta, jonka esitin Minneapolisissa, Minnesotan yliopistossa pidetyssä Finn Forum VII konferenssissa 27.-30.10.2004. Paperi on osa suomalaisuutta tutkivasta englanninkielisestä väitöskirjatyöstäni.

Tutkimukseni kohdistuu amerikansuomalaisten kirjailijoiden tuotantoon. Tarkasti ottaen tutkin sitä, miten suomalaisuuden identiteetti on mukana valitsemieni kirjailijoiden tuotannossa sekä kuinka kulttuuriset piirteet (skeemat) ovat säilyneet toisen ja kolmannen polven amerikansuomalaisten kirjailijoiden pitkäkestoisessa muistissa. Tutkimukseeni olen valinnut seuraavat kirjailijat sekä heidän teoksensa: Lauri Andersonin Heikki Heikkinen, Mary Carakerin Elina, Mistress of Laukko sekä Growing Up Soggy, Joseph Damrellin Gift, Lynn Laitalan Down from Basswood ja Paula Robbinsin Below Rollstone Hill. Kaikki kirjailijat kirjoittavat englannin kielellä ja ovat kolmannen polven amerikkalaisia paitsi Paula Robbins, joka on toisen polven amerikkalainen. He kaikki ovat asuneet sekä vaikuttaneet Yhdysvalloissa niillä seuduilla, jonne viime vuosisadan suomalaiset maahanmuuttajat aikoinaan asettuivat eli Michiganissa, Minnesotassa, Oregonissa ja Massachusettsissa. Käytännön työni olen tehnyt analysoimalla näitä teoksia sekä haastattelemalla heitä internetin välityksellä ja Finn Forum-matkani yhteydessä.